

PRILOG RASPRAVI O PROFESIJI: ANDRAGOG

Dušan Petričević
Zagreb

Sažetak: *Autor u svojem radu traži odgovor na pitanje: imaju li hrvatski andragozi dovoljno pretpostavki za utemeljenje profesije: andragog. Nakon kratkog pregleda razvoja obrazovanja odraslih u Hrvatskoj, pokazuje razlike između zanimanja i profesije. Uz prikaz upotrebe ovih termina u obrazovanju i osposobljavanju, predlaže da se umjesto sintagme „profesionalno obrazovanje i osposobljavanje“, upotrebljavaju dva izraza „obrazovanje za profesiju“ i „obrazovanje za zanimanje“. Osim definiranja profesije, poluprofesije, razvijene profesije, uređene profesije pokazuje kakve posljedice profesionalizacija ima za osobe koje rade u određenoj djelatnosti- kakva je razlika između radnika i profesionalca. Autor definira obrazovanje odraslih kao specifičnu vrstu obrazovne usluge koju obavljaju andragoški djelatnici te na kraju navodi pretpostavke za pretvaranje obrazovanja odraslih u profesiju.*

Ključne riječi: *profesija, zanimanje, radnik, profesionalac, obrazovanje odraslih*

UVOD

U Hrvatskoj je, od 60-tih do 90-tih godina prošloga stoljeća, djelatnost obrazovanja odraslih bila dosta razvijena. Neposredni nositelji te djelatnosti bili su Zavod za andragogiju Radničkog sveučilišta „M. Pijade“ u Zagrebu, Andragoški centar u Zagrebu, Republički i regionalni zavodi za školstvo, narodna i radnička sveučilišta, srednje strukovne škole, centri za obrazovanje radnika u poduzećima i drugi pravni subjekti. Uz te nositelje, usavršavanjem andragoških djelatnika bavila su se dva društva: Andragoško društvo i

Društvo kadrovskih stručnjaka. U to doba redovito su tiskani andragoški časopisi („Andragogija“ i „Kadrovi i rad“) i andragoško-didaktička, metodička i dokimološka literatura. Andragoški centar je razmjenjivao andragoške časopise i literaturu s andragoškim institucijama iz europskih zemalja. Katedre za sustavno obrazovanje andragoških djelatnika bile su ustrojene na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i na Pedagoškom fakultetu u Rijeci. Iako je bilo dosta pretpostavki za konstituiranje profesije andragog do toga nije došlo.

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, iz iracionalnih razloga osporavano je sve što je bilo u svezi s andragogijom. Odnos prema andragogiji počeo se mijenjati nakon osnivanja Hrvatskog andragoškog društva i Hrvatske zajednice pučkih otvorenih učilišta. Nakon duže stanke Andragoški centar izdao je nekoliko brojeva andragoškog časopisa „Theleme“.

Prema nepotpunim podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, u 2008. godini, u Republici Hrvatskoj je bilo oko 400 – 600 ustanova za formalno (osnovno, srednje i visoko) i neformalno obrazovanje odraslih u kojima je radilo oko 2000 djelatnika s punim radnim vremenom i veliki broj vanjskih suradnika s nepunim radnim vremenom. Ustanove za obrazovanje odraslih udružile su se u dvije zajednice: Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta i Zajednica ustanova za obrazovanje odraslih, a andragoški djelatnici s punim radnim vremenom u ustanovama za obrazovanje odraslih, službama za razvoj ljudskih potencijala poduzeća i u drugim nositeljima obrazovanja odraslih mogu se udružiti u dvije nevladine udruge: Hrvatsko andragoško društvo i Klub hrvatskih andragoga. Produkcija andragoške literature svedena je na Andragoški glasnik i zbornike radova međunarodnih konferencija Hrvatskog andragoškog društva, nekoliko prijevoda radova stranih autora koje je objavila Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta, nekoliko zbornika radova „Andragoške teme“ koje je publicirala riječka skupina andragoga i nekoliko publikacija Agencije za obrazovanje odraslih.

Najveći problemi andragogije u Republici Hrvatskoj proizlaze iz nepostojanja kvalitetnih pretpostavki za izgradnju sustava kvartarnog obrazovanja (sustava obrazovanja odraslih) s odgovarajućom infrastrukturom, kao dijela sustava cjeloživotnog formalnog, neformalnog i informalnog učenja. Jedan od kamena temeljaca toga sustava treba biti visokoškolska ustanova za sveučilišno obrazovanje andragoga. Bez toga temeljca nije realno

razmišljati o prerogativima profesije: andragog. Kad se uspješno riješi taj problem lakše će se osigurati i ostale pretpostavke za utemeljivanje profesije: andragog.

U ovome radu prezentirane su određene pojedinosti teorijske naravi koje je važno imati na umu pri traženju odgovora na pitanje: imaju li hrvatski andragogi dovoljno pretpostavki za utemeljenje profesije: andragog.

ZANIMANJE I PROFESIJA

1. Razlika između zanimanja i profesije

Razliku između izraza „zanimanje“ i „profesija“ pokušali smo ustanoviti usporedbom njihovih definicija i njihovih dimenzija te raščlambom sintagme „profesionalno obrazovanje i osposobljavanje“.

1.1. *Razlika između definicija zanimanja i profesije*

U svakidašnjem govoru često se izjednačavaju izrazi „profesija“ i „zanimanje“. Postavlja se pitanje: jesu li ti izrazi sinonimi?

Međunarodna organizacija rada u izrazu „**zanimanje**“ (lat. occupere) razumijeva „*skup poslova i radnih zadaća (radnih mjesta) koji su svojim sadržajem i vrstom organizacijski i tehnološki srodni i međusobno povezani da se mogu grupirati oko istog izvršitelja koji posjeduje odgovarajuća znanja, sposobnosti i vještine za njihovo izvršavanje*“. Taj izraz moguće je definirati i kao „*svrsishodnu aktivnost kojom se čovjek bavi*“. Zanimanja su, na primjer: učitelj razredne nastave, učitelj matematike, dipl. inženjer strojarstva, soboslikar, poslovođa, direktor, poslovna tajnica, itd.

Zanimanja se pojavljuju u XV. stoljeću, nakon osnivanja obrtničkih cehova i razvrstavanja u tri skupine: naučnik (šegrt), kalfa (majstorov pomoćnik) i majstor obrta. Razvoju velikog broja novih zanimanja doprinijela je druga industrijska revolucija i na njoj zasnovana tehnička podjela rada industrijskih procesa proizvodnje.

Na međunarodnoj i nacionalnoj razini zanimanja se klasificiraju prema pripadnosti određenoj djelatnosti (području rada, polju zanimanja) i prema njihovoj složenost.

Općenito, u izrazu „**profesija**“ (lat. *professio*) razumijeva se zanat, posao, struka, zvanje, služba, stalež, vrsta djelatnosti kojom se čovjek bavi (*Bogdanov, N. i drugi, 1974.; Klaić, B., 1990.; Poljanec, R. F. – Matadova-Poljanec, S. M., 1973.*). Međutim, kad pojedini autori definiraju profesiju, onda u njoj razumijevaju: „*visoko složena zanimanja koja imaju monopol nad nekim kompleksnim dijelom znanja i praktičnih vještina za koje je potrebno visoko obrazovanje*“ (Rajković, M. i drugi, 1993.); „*djelatnost koju pojedinac obavlja i za koju ima kvalifikaciju, ...*“ (Antić, S., 2000.); „*i osposobljenost (stručnost), i područje djelatnosti u kojem je netko prema društvenoj podjeli rada raspoređen (institucionalizirano zanimanje – poziv), i radne zadatke koje netko stalno obavlja u sklopu određenog područja rada*“; „*visokostručna radna djelatnost koja se izvodi na temelju:*

- *primjene teorijskog znanja struke i znanstvene metodologije struke,*
- *društvene i kolegijalne kontrole,*
- *prava na stručnu autonomiju i monopol na stručnu ekspertizu,*
- *trajnijeg obavljanja rada,*
- *stručnoga autoriteta, i*
- *razvoja profesionalne supkulture*“ (M. Mušanović, 2001., 35)

Za razliku od zanimanja, podrijetlo profesije povezano je uz pojavu i razvoj sveučilišta i zanimanja naglašene društvene moći (npr. liječnika, pravnika, inženjera, itd.).

Profesionalno bavljenje određenom djelatnošću znači da se osoba (odvjetnik, liječnik itd.) njome bavi kao stalnim zanimanjem i za pružene usluge klijentu, u skladu s normativima svoje profesionalne udruge (komore), ostvaruje pravo na odgovarajuću novčanu naknadu. Amatersko bavljenje određenom djelatnošću znači da dodatna djelatnost ne mora donositi nikakvu novčanu naknadu.

1.1. Razlika između zanimanja i profesije po dimenzijama

Razliku između zanimanja i profesije Rus, V. i Arzenšek, V. izvode iz analize njihovih dimenzija (tablica br. 1).

Tablica br. 1

Dimenzije	Zanimanje	Profesija
1. Teorija	odsutna	prisutna
2. Značenje socijalnih vrednota	beznačajne	značajne
3. Razdoblje priučavanja A B C D	kratko nespecijalizirano sadržava predmete subkultura je beznačajna	dugo specijalizirano sadržava simbole subkultura je značajna
4. Motivacija	vlastiti interes	nudjenje usluge
5. Autonomija	odsutna	prisutna
6. Zauzimanje za posao	kratkoročno	dugoročno
7. Smisao za zajedništvo	nizak	visok
8. Etički kodeks	nerazvijen	vrlo razvijen

Izvor: Rus, V. – Arzenšek, V. (1984.), Rad kao sudbina i kao sloboda. Zagreb, Liber, str. 80/81.

1.1. Razlika između zanimanja i profesije izvedena iz raščlambe sintagme „profesionalno obrazovanje i osposobljavanje“

U izrazu „*profesionalno obrazovanje i osposobljavanje*“ razumijeva se „svako obrazovanje i osposobljavanje koje priprema osobu za rad u određenoj profesiji, odnosno zanimanju. Iako srodno strukovnom obrazovanju i osposobljavanju, često se shvaća uže, pa se tim terminom većinom označava osposobljavanje visokoobrazovanih zaposlenika iz neproizvodnog sektora (liberalne profesije) ili zaposlenika koji rade na zahtjevnijim poslovima u industriji, trgovini i slično“. (U: Međunarodne organizacije i obrazovanje odraslih – Pojmovnik politika obrazovanja odraslih, 2009.).

Iz gornje definicije sintagme „profesionalno obrazovanje i osposobljavanje“ vidimo da ona ima šire i uže značenje.

U *širem značenju* sintagme „profesionalno obrazovanje i osposobljavanje“, izrazi „zanimanje“ i „profesija“ smatraju se sinonimima. Iz takvog shvaćanja tih izraza može se zaključiti da se u

njima razumijeva svako obrazovanje i osposobljavanje koje priprema osobu za rad u određenoj profesiji, odnosno zanimanju, bez obzira za koju djelatnost (npr. poljoprivreda; šumarstvo; prerađivačka industrija; građevinarstvo; ugostiteljstvo, itd.) i stupanj stručne spreme se osobu priprema (niži srednji, srednji, viši i visoki).

Za razliku od šireg značenja, u *užem značenju* te sintagme razumijeva se obrazovanje i osposobljavanje osoba samo **za određena visokozahjevna zanimanja** (VSS) u različitim djelatnostima (npr. poljoprivreda; šumarstvo; rudarstvo; prerađivačka industrija; opskrba električnom energijom, plinom i vodom; građevinarstvo, trgovima; ugostiteljstvo; promet; financijsko poslovanje; poslovanje nekretninama; javna uprava; obrazovanje; zdravstvena zaštita i socijalna skrb).

Iz raščlambe šireg i užeg značenja sintagme „profesionalno obrazovanje i osposobljavanje“ vidimo da izrazi „zanimanje“ i „profesija“ nisu sinonimi jer se izraz „profesija“ odnosi samo na ona visokozahjevna zanimanja koja imaju prerogative u smislu isključivih prava na ekspertizu, odnosno prava na ispitivanje i rješavanje nekog pitanja koje zahtijeva specijalno stručno znanje (npr. liječnika određene specijalnosti, građevinskog inženjera-statičara, suca Ustavnog uda, itd.).

1. Shvaćanje i obilježja razvijene profesije

2.1. *Shvaćanje razvijene profesije*

Prema M. Hammeru „pojam „*professionals*“ u anglosaksonskoj se literaturi upotrebljava za oznaku liječnika, odvjetnika, arhitekta i slično, za koje je karakterističan **samostalan rad za klijente**. Taj se pojam može proširiti na sve one kojima standarde rada i kvalitete određuje profesija. **Profesiju karakterizira određena struktura usustavljenoga znanja, metoda i tehnika koje se mogu primjenjivati u rješavanju specifičnih problema u različitim situacijama, a koje se stječu kroz određene obrazovne programe i institucije, po pravilu fakultete, koji daju licence (diplome i sl.) za obavljanje profesije**. Za profesiju su karakteristični jasni profesionalni i etički standardi, autonomija djelovanja, profesionalne udruge i

institucije sa snagom poduzimanja sankcija za one koji se ne pridržavaju standarda profesije (primjer odvjetnička komora)“ (U: Bahtijarević-Šiber, F., 1999.).

Prema Ž. Šporer u pojmu „**profesija**“ razumijeva se zanimanje „koje ima monopol nad nekim kompleksnim dijelom znanja i praktičnih vještina za koje je potrebno dugotrajno školovanje, tzv. visoko obrazovanje, te tako postaje jasno prepoznatljivo u društvu“. Nadalje Ž. Šporer navodi „Što članovi neke profesije znaju i mogu učiniti, izuzetno je važno i nitko drugi ne zna i ne može i ne smije to činiti“ (Šporer, Ž., 1990.).

2.2. *Obilježja razvijene profesije*

Prema C. Turneru i M. Hodgeu elementi profesije mogu se svrstati u četiri skupine, koji se onda mogu izraziti slijedećim stupnjevima:

1. **stupanj, odnosi se na razvijenost osnovnih teorija i tehnika koje čine sistematski zaokruženu cjelinu i osnova su za profesionalno djelovanje** – utemeljenost na određenom sklopu teorijskih znanja. Npr. medicina se bazira na fiziologiji, biologiji i kemiji.
2. **stupanj, koji podrazumijeva monopol na stručnu ekspertizu** – Osigurava poštivanje osnovnih principa struke. Profesija je priznata ako ima od države priznati monopol na obavljanje svoga posla; od države potvrđeni monopol na ekspertizu (ispitivanje i rješavanje nekog pitanja koje zahtijeva specijalno stručno znanje, uz pomoć stručnjaka, eksperata. Npr. liječnička ekspertiza, procjena nekog umjetničkog djela, vještačenje uzroka požara, itd.), a ne „protjerivanje“ i „kažnjavanje“ u ime države.
3. **stupanj, koji podrazumijeva prepoznatljivost u javnosti** – Za predstavljanje osobe u javnosti važno je formalnim obrazovanjem stečeno zanimanje i stupanj stručne spreme, a ne ono što osoba radi (čime se bavi).
4. **stupanj, koji se odnosi na organiziranost** – Stupanj organiziranosti ovisi o elementima:
 - stupanj organiziranosti institucije za profesionalno obrazovanje,
 - tipovi organizacija u kojima se profesije najčešće zapošljavaju,
 - organiziranost profesionalnih udruženja (U: Šporer, Ž. 1990.).

Navedenim stupnjevima Ž. Šporer dodaje još jedan, koji je posebno važan i specifičan za profesije. To je:

1. **stupanj, koji se odnosi na razvijenost profesionalne etike** – Skup normi, vrijednosti i ciljeva s kojima bi se trebali rukovoditi pripadnici neke profesije u primjeni svog profesionalnog znanja. Ona je djelomično formalna (pisani etički kodeks), a djelomično neformalna (nepisani kodeks). (Šporer, Ž., 1990.).

Uz navedena obilježja, razvijena profesija ima još i ova obilježja: autonomija i autoritet, uslužna usmjerenost, težnja za savršenstvom.

1. Razlika između poluprofesije i uredene profesije

Prema A. Etzioniu *polu-profesija* ima manje razvijene neke od navedenih obilježja razvijene profesije (U: Šporer, Ž., 1990.), a prema Direktivi 2005/36EZ Europskog Parlamenta *uređena profesija* je „profesionalna djelatnost ili skupina profesionalnih djelatnosti kod kojih je pristup i obavljanje odnosno način obavljanja djelatnosti na temelju zakonskih, regulatornih ili upravnih odredaba izravno ili neizravno uvjetovan posjedovanjem određenih stručnih kvalifikacija; konkretno, upotreba stručnog naziva koji je zakonskim, regulatornim odnosno upravnim propisima ograničen na nositelje određenih stručnih kvalifikacija predstavlja jedan od načina obavljanja djelatnosti. Ako se prva rečenica ove definicije ne primjenjuje, kao uređena profesija se tretira profesija iz stavka 2.“ (Direktiva 2005/36/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća od 7 rujna 2005.)

2. Razlika između tradicionalne i suvremene (razvijene) profesije

Treća industrijska revolucija izazvala je niz promjena u profesijama. Razliku između tradicionalne i suvremene profesije prikan je u tablici br. 2.

Tablica br. 2

Tradicionalne profesije	Suvremene profesije
Strukturni elementi	
1. uporaba znanja	1. proizvodnja znanja
2. naglasak na upotrebljivome znanju	2. naglasak na teorijskom znanju
3. jednaki doprinosi	3. nejednaki doprinosi
4. primarnost profesionalne etike	4. primarnost stručnosti
5. svestrano stručno obrazovanje	5. specijalizacija
6. samostalni rad	6. timski rad
Kulturni elementi	
1. neovisnost	1. priznanje
1. autonomija	1. stvaralaštvo
1. solidarnost	1. natjecanje
Motivacijski element	
1. usmjerenost na klijente	1. usmjerenost na znanosti
Profesionalna kontrola	
1. kontrola ponašanja	1. kontrola znanja
Socijalizacija	
1. radna kultura, kombinacija praktičnoga i teorijskoga znanja	1. akademska kultura, usmjerena prema kultiviranju teorije i metodologije

Izvor: Rus, V. – Arzenšek, V. (1984.), Rad kao sudbina i kao sloboda. Zagreb, Liber, str. 80/81.

1. Razlika između radnika i profesionalca

„Bitna je odrednica profesionalca usmjerenost na postizanje rezultata umjesto na aktivnost. Njegov nazor na svijet karakteriziraju tri riječi: *klijent, rezultat i proces*. Ponašanje pak radnika određuju sasvim različite riječi: *šef, aktivnost i zadatak*“ (Tablica br. 3).

Tablica br. 3

ODREDNICE	RADNIK	PROFESIONALAC
Misija	Obaviti zadatak	Riješiti problem i stvoriti vrijednost za klijenta
Zadaća	Raditi	Postići cilj
Cilj	Zadovoljiti šefa	Zadovoljiti klijenta (potrošača)
Odgovornost	Šefu	Klijentu
Kontrola	Kontrola šefa	Autonomija i samokontrola
Usmjerenost	Na pravila i naredbe	Na klijenta i rezultate
Interes	Napredovati na višu poziciju	Postati bolji profesionalac i postizati bolje profesionalne rezultate i nagrade
Obavljanje posla	Na predviđen način	Na više različitih načina
Okruženje	Individualno	Timsko
Odanost	Posao i organizacija	Karijeri
Znanje i vještine	Obučavanje za posao	Stalno učenje i razvoj
Određenje uspješnosti	Šef	Standardi profesije i zadovoljstvo klijenata
Način plaćanja	Posao	Postignuti rezultati

Izvor: Bahtijarević-Šiber, F. (1999.), Management ljudskih potencijala. Zagreb, Golden marketing

Uz navedena obilježja u gornjoj tablici, prema Hayleu, profesionalac:

- mora imati visoku razinu znanja i posebnih vještina;
- treba uvijek biti spreman za nastavak visokoškolskog (i poslijediplomskog) obrazovanja u svojoj struci;
- mora preko obrazovanja stjecati temelje profesionalne etike kako bi (npr. kao učitelj) poštovao klijenta (učenika) i njegove obrazovne interese;

- treba se osposobljavati za djelovanje u nepredvidivim situacijama, za rješavanje problemskih situacija na izvoran način (ne na temelju propisanih „receptata“);
- mora neprekidno upotpunjavati teorijsko znanje s praktičnim i obrnuto te potpuno samostalno birati put rješavanja određenog problema;
- treba djelovati u profesionalnim udrugama, preko kojih može zastupati i ostvarivati svoje osobne interese naspram države (javnosti);
- treba imati razmjerno visok stupanj ugleda i plaću (U: Marentič-Požarnik, B., 1992.).

OBRAZOVANJE ODRASLIH

1. Obrazovanje odraslih kao vrsta usluge

„Obrazovanje odraslih označava korpus organiziranih edukacijskih procesa svih sadržaja, razina i metoda (formalnih i drugih) bez obzira da li odrasli nastavljaju ili zamjenjuju započeto školovanje ili naukovanje, bez obzira razvija li odrasla osoba svoje sposobnosti, proširuje li svoje znanje, poboljšava svoje tehničke ili stručne kvalifikacije ili ih preusmjerava te dovodi do promjene svojih stavova ili ponašanja u perspektivi potpunog osobnog razvitka i u perspektivi sudjelovanja u uravnoteženom i nezavisnom socijalnom, gospodarskom i kulturnom razvoju“ (UNESCO, 1977.).

Za razliku od UNESCO-ove definicije, obrazovanje odraslih može se definirati i kao znanstveno utemeljena, doživotna, organizirana i fleksibilna **obrazovno-odgojna djelatnost** koja je usmjerena na zadovoljavanje osobnih obrazovnih potreba odraslih osoba kao i obrazovnih potreba poduzeća, lokalne zajednice, vjerskih zajednica, političkih stranaka, sindikata i drugih čimbenika. Obrazovanje odraslih shvaćeno kao obrazovno-odgojna djelatnost **vrsta je usluge** koja je predmet poslovanja ustanova za obrazovanje odraslih, penoloških ustanova, poduzeća, vojske, policije, sindikata, političkih stranaka, knjižnica, centara za rekreaciju odraslih i nevladinih udruga. A za **usluge** se može reći da *„su takva gospodarska dostignuća koja se ne mogu predati ili zamijeniti u*

obliku gotovih proizvoda. Usluge primjerice mogu biti ponuda automata za igre na sreću, šišanje kose, liječničko savjetovanje, ponuda putovanja. Daljnje obrazovanje spada pod tip usluga koje se provode od osobe do osobe, kao npr. u kazalištu – za razliku od automata za igru na sreću“ (Schultze, E.,2000., str. 48).

U Leksikonu temeljnih pojmova klasifikacije zanimanja **uslugu** se definira kao „plod ljudskog rada koji ima upotrebnu vrijednost ne kao stvar nego kao svrsishodna aktivnost, te služi za podmirenje ljudskih potreba ali nije uobličena u predmet. Usluge se dijele na materijalne, ili proizvodne i neproizvodne. Prvoj skupini pripadaju usluge koje uvećavaju vrijednost proizvoda i pridonose stvaranju nacionalnog dohotka (prijevoz robe i putnika u prometu, pripremanje obroka i organiziranje boravka gostiju u ugostiteljstvu i turizmu), dok su nematerijalne ili neproizvodne usluge one koje ne pridonose neposredno stvaranju društvenog proizvoda i nacionalnog bogatstva (razni oblici socijalne pomoći u socijalnim službama, obrazovanje i osposobljavanje u obrazovnim ustanovama, zdravstvena zaštita – liječenje i protetika – u zdravstvu“ (Rajković, M. i drugi, 1993.).

2. Razlika između materijalne proizvodnje i obrazovne usluge

Da bi ukazao na razliku između materijalne proizvodnje i obrazovne usluge, Nijemac E. Schultze: prvo, po određenim pokazateljima uspoređuje proizvodnju i usluge (Tablica 4.), i drugo, uspoređuje vrijeme rada materijalne proizvodnje i usluge (Tablica 5.).

Tablica 4

Proizvodnja	Usluge
Predmetna (materijalna)	Nematerijalne
Zalihe se mogu skladištiti	Ne može ih se skladištiti
Više standardizirani	Više individualizirane
Promjena vlasništva nakon kupnje	Nema promjene vlasništva
Proizvodni proces bez kupca	Proces učenja s polaznicima (klijentima)

Izvor: Schultze, E. (2000.), Usluga „daljnje obrazovanje“ – Koprodukcija između umreženja i individualizacije. U: Gartenschlaeger, U. – Hinzen, H., Perspektive i tendencije obrazovanja odraslih u Europi. Zagreb, Hrvatska zajednica Pučkih otvorenih učilišta

Tablica 5

FAZE ODGAĐANJA	
Proizvodnja dobara:	Usluge:
Nabava (potencijal)	Dobivanje resursa
↓	↓
Proizvodni proces	Stvaranje programa
↓	↓
Prodaja proizvoda	Proces učenja
	↓
	Rezultat učenja („proizvod“)

Izvor: Schultze, E. (2000.), Usluga „daljnje obrazovanje“ – Koprodukcija između umreženja i individualizacije. U: Gartenschlaeger, U. – Hinzen, H., Perspektive i tendencije obrazovanja odraslih u Europi. Zagreb, Hrvatska zajednica Pučkih otvorenih učilišta

Razliku između proizvoda i usluge, Schultze objašnjava ovako: „Pri kupovini nekog materijalnog dobra kupac osjeća korist i zadovoljstvo. Pri kupovini neke usluge, kao što je, na primjer, odlazak u kino, kupac očekuje jeftinu zabavu, a pri kupovini turističkog aranžmana, kupac očekuje ugodu od odmora i upoznavanja s nepoznatim dijelom svijeta. Međutim, pri kupovini usluge u obrazovanju odraslih, kupac (klijent) ju ne vidi i ne može unaprijed provjeriti njenu kvalitetu (korisnost). Ona nije kratka ni jeftina, a što je možda najgore: s kupnjom ne počinje vesela potrošnja, već više ili manje naporan rad i to s manje ili više neizvjesnim izgledima za uspjeh“ (Schultze, E., 2000.).

3. Nositelji obrazovanja odraslih

U sustavu cjeloživotnog učenja, obrazovanje odraslih ostvaruje se u njegovom kvartarnom sektoru. Institucionalni nositelji obrazovanja su:

1. istraživačko-razvojne ustanove (instituti, zavodi, agencije),

2. državna tijela zakonodavne i izvršne vlasti (Parlament, Vlada, ministarstva i dr.),
3. znanstveno-nastavne ustanove za temeljno osposobljavanje i daljnje usavršavanje andragoga,
4. znanstveno-nastavne ustanove koje obrazuju odrasle na visokoškolskoj razini,
5. ustanove za obrazovanje odraslih (osnovne i srednje škole s dopusnicama za obrazovanje odraslih, pučka otvorena učilišta, poduzeća, zatvori za odrasle, vojska, policija, komore, sindikati, ...),
6. službe za razvoj ljudskih potencijala poslodavaca,
7. komore, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Agencija za opće obrazovanje, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Agencija za visoko obrazovanje, Nacionalno vijeće za obrazovanje odraslih, Nacionalni centar za vanjsko vrjednovanje, ministarstva.

1. Pružatelj usluge u obrazovanju odraslih

Pružatelj usluge u obrazovanju odraslih je **andragog**. Prema Z. Jelencu, andragog je „Stručnjak s visokom strukovnom naobrazbom, osposobljen za andragogiju i obrazovanje odraslih, ili stručnjak s visokom naobrazbom nekog drugog smjera i javno priznatom specijalizacijom iz andragogije ili obrazovanja odraslih“ (Jelenc, Z., 1991.), a prema M. Matijeviću andragog je „stručnjak koji se bavi organiziranjem odgoja i obrazovanja odraslih osoba, te istraživanjem procesa intencionalnog i neintencionalnog obrazovanja odraslih. Takvi su stručnjaci zaposleni u narodnim ili otvorenim sveučilištima, zatim u službama za obrazovanje privrednih organizacija, u kaznenopopravnim ustanovama za odrasle ili vojnim učilištima te u drugim ustanovama gdje se organizira obrazovanje odraslih osoba. U užem smislu andragog je osoba koja je na diplomskom ili poslijediplomskom studiju studirala andragogiju, a u širem smislu svaka fakultetski obrazovana osoba kojoj je osnovna djelatnost vezana za odgoj i obrazovanje odraslih“ (Matijević, M., 2000.).

2. Klasifikacija andragoških djelatnika

Prema vrsti posla koji obavljaju, andragoški djelatnici se mogu klasificirati na:

- a) istraživačke djelatnike,
- b) znanstveno-nastavne djelatnike u visokoškolskim ustanovama za temeljno osposobljavanje i daljnje usavršavanje andragoga,
- c) znanstveno-nastavne djelatnike u visokoškolskom ustanovama za doškolovanje i usavršavanje odraslih,
- d) nastavne djelatnike različitih zanimanja i kvalifikacijskih razina s andragoškom kompetencijom, koji izvode nastavu u ustanovama za obrazovanje odraslih,
- e) izvannastavne djelatnike različitih zanimanja i kvalifikacijskih razina s andragoškom kompetencijom, koji obavljaju poslove:
 - menadžera ustanove za obrazovanje odraslih,
 - voditelja obrazovanja odraslih,
 - organizatora nastave u ustanovi za obrazovanje odraslih, poduzeću i drugim nositeljima obrazovanja odraslih,
 - planera i programera obrazovanja odraslih u poduzeću, komori i drugim nositeljima obrazovanja odraslih,
 - savjetnici za profesionalno informiranje, vođenje i usmjeravanje odraslih, i
 - administrativne poslove (UNESCO, 2001.).

Prema završenom obrazovanju, andragoški djelatnici se razlikuju na one sa završenim sveučilišnim andragoškim studijem te na one sa završenim sveučilišnim i stručnim studijima različitih struka i dopunskom andragoškom izobrazbom.

Prema radnom vremenu koje provode na andragoškim poslovima, andragoški djelatnici se razlikuju na one s punim radnim vremenom i one s nepunim radnim vremenom (vanjske suradnike).

BUDUĆNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH

Budući da se druga životna dob čovjeka (dob radne aktivnosti) produžava, a da se, istodobno, promjene u njegovom okruženju (znanstvene, tehničko-tehnološke, kulturne i dr.) ubrzavaju, njegova je sudbina, bez obzira je li zaposlen ili nezaposlen, da stalno uči ako želi biti stalno zapošljiv. Da bi u tome uspijevao, kvartarni sektor sustava

cjeloživotnog učenja mora mu omogućavati: prvo, sustavno informiranje o potrebama tržišta rada za osobama s kompetencijama za obavljanje određenih poslova, drugo, usmjeravanje u odgovarajuće programske module formalnog, a napose neformalnog obrazovanja, koji će kratko trajati i čije će sadržaje, djelomično ili u cijelosti, moći naučiti učenjem na daljinu, i treće, dokazivanje svoje kvalificiranosti na osnovni neformalno i informalno naučenih znanja i vještina.

Zbog sve brže automatizacije procesa proizvodnje materijalnih dobara kao i zbog privrednih kriza, smanjuje se broj zaposlenih u primarnom i sekundarnom sektoru rada. Iako istodobno raste broj zaposlenih u tercijarnom i kvartarnom sektoru rada, broj nezaposlenih raste (Büssing, A, 2000.). Pojava rasta nezaposlenih aktualizira pitanje: kako nezaposlenima osigurati smisao i stil života? (Petričević, D., 1999.). Rezultati istraživanja toga problema kazuju da se u kvartarnog sektora sustava cjeloživotnog učenja, moraju razviti obrazovne ustanove koje će nezaposlenima nuditi programe za smisleno odupiranje „pritisku“ slobodnog vremena i osjećaju „egzistencijalne praznine“ zbog nemogućnosti rada i zarađivanja (Schaff, A. 1989.).

Iz ovoga kratkog prikaza uvjeta življenja odraslih u drugoj životnoj dobi nije teško zaključiti: prvo, da se, u odnosu na postojeće stanje, moraju bitno promijeniti oni sektori sustava cjeloživotnog učenja (primarni, sekundarni i tercijarni) koji pripremaju djecu i mladež za život i rad u njihovoj drugoj životnoj dobi, drugo, da se kvartarni sektor sustava cjeloživotnog učenja (sektor obrazovanja odraslih) mora bitno promijeniti u programskom, organizacijskom i svakom drugom smislu, i treće, da za rad u kvartarnom sektoru treba pripremati stručnjake (andragoške djelatnike) koji će biti kompetentni za obavljanje istraživačkih, planerskih, programerskih, znanstveno-nastavnih, nastavnih, stručnih, menadžerskih i administrativnih poslova.

ZAKLJUČCI

- 1) Obrazovanje odraslih vrsta je usluge (obrazovno-odgojne usluge) koja je predmet poslovanja ustanova i drugih nositelja (poduzeća, vojske, policije, sindikata, političkih stranaka, vjerskih zajednica, lokalne zajednice) čiji je rad usmjeren na zadovoljavanje obrazovnih potreba njihovih klijenata.

- 2) Andragoški djelatnici, koji se međusobno razlikuju po vrsti posla koji obavljaju, naobrazbi i drugim obilježjima, neposredni su pružatelji usluga klijentima, kako onima koji pohađaju programe formalnog i neformalnog učenja, tako i onima koji su se odlučili za certifikaciju neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije.
- 3) Zbog očitih razlika između izraza „zanimanje“ i „profesija“, umjesto sintagme „profesionalno obrazovanje i osposobljavanje“, treba upotrebljavati dva izraza: „obrazovanje za profesiju“ i „obrazovanje za zanimanje“. Prvi izraz treba koristiti onda kad se radi o obrazovanju za obavljanje visokozahtjevnih poslova koji zahtijevaju izvršitelje sa znanjima i vještinama razvijene profesije, a drugi izraz treba koristiti onda kad se radi o obrazovanju za obavljanje poslova koji ne zahtijevaju izvršitelje s razvijenim profesijama.
- 4) Ako se andragozi kao nositelji visokozahtjevnih poslova u kvartarnom sektoru sustava cjeloživotnog učenja (obrazovanju odraslih) žele profesionalizirati, onda oni moraju otvoriti proces podizanja profesionalne kredibilitnosti, poslovne prodornosti i ostvarivanja dobrih rezultata rada. Uz to, za svoju profesionalizaciju oni moraju raditi:
 - a) **na strukovnoj organiziranosti**, koja podrazumijeva udruživanje andragoga u nevladine udruge andragoga i komoru andragoga;
 - b) **na izgradnji sustava temeljnog obrazovanja i daljnjeg usavršavanja andragoških djelatnika**, koji će imati odgovarajuću infrastrukturu;
 - c) **na izradi i donošenju etičkog kodeksa.**

Literatura:

Bahtijarević-Šiber, F. (1999), Management ljudskih potencijala. Zagreb, Golden marketing

Batišev S. J. (1976), Proizvodstvenaja pedagogika. Moskva, Mašinstroenie

Bogdanov, N. i drugi (1974.), Leksikon od A – Ž. Zagreb, JLZ „M. Krleža“

Büssing, A. (2000), Učenje pomoću novih medija u organizacijama. U: Gartenschlaeger, U. – Hinzen, H.: Perspektive i tendencije obrazovanja odraslih u europi. Zagreb, Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta

Direktiva 2005/36/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća o priznavanju stručnih kvalifikacija, od 7 rujna 2005.

Hurm, A. (1959), Njemačko- hrvatski rječnik. Zagreb, Školska knjiga

Jelenc, Z. (1991), Terminologija izobraževanja odraslih. Ljubljana, Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani

Klaić, B. (1990), Veliki rječnik stranih riječi. Zagreb, Nakladni zavod MH

Marentič-Požarnik, B. (1992), Izobraževanje učitelja v svetu in pri nas, Ljubljana

Matijević, M. (2000), Učiti po dogovoru. Zagreb, Birotehnika - Centar za dopisno obrazovanje

Međunarodne organizacije i obrazovanje odraslih – Pojmovnik i politika obrazovanja odraslih (2009). Zagreb, Agencija za obrazovanje odraslih.

Međunarodna organizacija rada (1992), Izrada, primjena i unapređivanje standardne nacionalne klasifikacije zanimanja – Priručnik. Ženeva

Mušanović, M. (2001.), Pedagogija profesionalnog obrazovanja. Rijeka, Graftrade

Petričević, D. (1999.), Cjeloživotno obrazovanje. U: Mijatović, A. (ur.), Osnove suvremene pedagogije. Zagreb, HPKZ

Poljanac, R. F. – Matadova-Poljanec, S. M. (1973), Rusko-horvatskij slovar. Zagreb, Školska knjiga

Rajković, M. i drugi (1993), Leksikon temeljnih pojmova klasifikacije zanimanja. Zagreb, Školske novine

Schaff, A. (1989), Kamo vodi taj put? Zagreb, Globus

Schultze, E. (2000), Usluga „daljnje obrazovanje“ – Koprodukcija između umreženja i individualizacije. U: Gartenschlaeger, U. – Hinzen, H., Perspektive i tendencije obrazovanja odraslih u Europi. Zagreb, Hrvatska zajednica Pučkih otvorenih učilišta

Šporer, Ž. (1990), Sociologija profesija. Zagreb, Sociološko društvo Hrvatske

UNESCO (1977), Recommendation on Adult education

UNESCO (2001), Revidirane preporuke o tehničkoj i profesionalnoj izobrazbi

A CONTRIBUTION TO THE
DEBATE ON PROFESSION ANDRAGOGUE

Dušan Petričević

Summary: In the text author has looked for an answer to the following question: Do Croatian andragogues possess enough prerequisites for the foundation of the profession: andragogue. After short review of development of the adult education in Croatia, he has shown differences between occupation and profession. Besides describing use of those terms in education and training, he has suggested that instead using the syntagm “professional education and training”, two other expressions should be used – “education for profession” and “education for occupation”. Besides defining profession, semi-profession, developed profession, regulated profession, he has also described the consequences that professionalization has for persons who work within certain activity – what is the difference between worker and the professional. Author has defined adult education as a specific kind of educational service which is performed by adult education workers, and in the end he has listed prerequisites for transformation of adult education into profession.

Key words: profession, occupation, worker, professional, adult education